

ADVIES

nr. 34

de dato

4 oktober 2011

Gelet dat de Commissie voor Aanvullende Pensioenen, samengesteld krachtens art. 53 van de Wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid (hierna de WAP), B.S. 15 mei 2003, waarna de leden benoemd zijn door de Koning bij Koninklijk Besluit van 17 december 2003, B.S. 29 december 2003 als opdracht heeft advies te verstrekken, nemen

de vertegenwoordigers van de werknemers, de werkgevers, de pensioeninstellingen en de gepensioneerden, aangevuld door de deskundigen, volgend advies aan:

Reglement met betrekking tot de vaststelling van de sterftetafels voor de omzetting van kapitaal in rente

1. Situering

Artikel 19 van het KB WAP¹ stelt dat personen die de omzetting van hun pensioenkapitaal in een rente vragen, recht hebben op een minimale rente berekend op basis van prospectieve sterftetafels vastgelegd door de FSMA en een technische intrestvoet van 3,25%.

De FSMA dient de prospectieve sterftetafels vast te stellen op basis van de laatste demografische studies uitgevoerd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek en het Federaal Planbureau, daarbij rekening houdend met de antiselectie verbonden met de uitkering van de prestaties in de vorm van een rente.

Momenteel worden deze tafels via een Reglement² van de CBFA (nu FSMA) gedefinieerd als zijnde de tafels MR (mannen) en FR (vrouwen) waarop een leeftijdsverlaging van 5 jaar wordt toegepast (MR/FR-5).

De FSMA heeft inmiddels nieuwe prospectieve sterftetafels uitgewerkt ter vervanging van de huidige tafels MR/FR-5. Deze prospectieve tafels zijn gebaseerd op de prospectieve sterftetafels die het Federaal Planbureau heeft uitgewerkt voor de hele Belgische bevolking, waarop een leeftijdsverlaging van 3 jaar wordt toegepast om het effect van antiselectie in rekening te brengen.

Deze tafels werden voor advies voorgelegd aan de Commissie voor Aanvullende Pensioenen. Uit de diverse discussies die in de Commissie werden gevoerd, is gebleken dat het niet mogelijk is om een unaniem advies op te stellen. Om deze reden worden hierna de standpunten van de verschillende delegaties afzonderlijk opgenomen.

¹ KB van 14 november 2003 tot uitvoering van de wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid.

² Reglement van de CBFA met betrekking tot de vaststelling van de sterftetafels voor de omzetting van kapitaal in rente, goedgekeurd bij KB van 9 maart 2005.

2. Standpunt van Assuralia

2.1. De prospectieve tafels moeten prudentieel ingevuld worden

De omzetting van kapitaal in rente volgens de prospectieve tafels uit artikel 19 van het KB WAP is een verantwoordelijkheid van de inrichter. Opdat inrichters zich zouden kunnen wenden tot de verzekeraars om deze verplichting te externaliseren, is het nodig dat de prospectieve sterftetafels voldoende veilig zijn en het langlevensrisico op een correcte manier inschatten. De prudentiële reglementering verplicht verzekeraars immers om voldoende veilige tariefbasissen (o.a. sterftetafels) te gebruiken bij het aanbieden van haar verzekeringsproducten. Indien de prospectieve sterftetafels niet aan deze prudentiële vereiste voldoen, is de verzekeraar niet gemachtigd om een renteproduct op basis van deze prospectieve sterftetafels aan te bieden.

Mochten de renten op basis van de prospectieve sterftetafels niet kunnen worden aangeboden door de verzekeraars, heeft dit belangrijke gevolgen voor de democratisering van de 2de pijler: wanneer inrichters zich immers niet kunnen indekken voor deze renteconversie dreigt dit de interesse van inrichters m.b.t. aanvullende pensioenen te drukken, hetgeen een rem op de verdere uitbouw van de tweede pensioenpijler zet.

Een veilige omkadering van de sterftetafels is bovendien in het belang van de begunstigde. Enerzijds, zorgt de correcte prudentiële omkadering voor een optimale graad van bescherming van zijn rente, anderzijds is voorzien dat 60% van positieve technisch-financieel saldo onder de vorm van winstdeelname verdeeld wordt onder de renteniers. Op die manier zal het eventuele verschil tussen de aangerekende sterftetafels en de effectieve sterfte grotendeels onder de vorm van winstdeelname onder de renteniers verdeeld worden.

2.2. Effect van antiselectie

Een correctie voor het effect van antiselectie is nodig omdat personen die de omzetting van hun pensioenkapitaal in rente vragen, gemiddeld gezien een hogere levensverwachting hebben dan deze van de totale bevolking. Iemand die in een minder goede gezondheid verkeert, zal immers eerder geneigd zijn om zijn pensioenkapitaal onder de vorm van een kapitaal dan onder de vorm van een rente op te vragen.

Er moet ook opgemerkt worden dat er nog andere factoren spelen die een verschil in levensverwachting tussen de tweede pijlerpopulatie en de ganse bevolking geven. Zo blijkt de tweede pijler populatie een hogere levensverwachting te hebben dan de ganse Belgische bevolking.

De voorliggende prospectieve tafels zijn gebaseerd op de prospectieve sterftetafels die het Federaal Planbureau uitgewerkt heeft voor de ganse Belgische bevolking, waarop een correctiefactor van -3 jaar wordt toegepast om het effect van antiselectie in rekening te brengen.

Het effect van de antiselectie wordt door IA BE³ ingeschat door de waargenomen ervaringssterftetekansen voor 65-plussers te vergelijken met de ervaringssterftetekansen van de Belgische populatie. Deze oefening werd toegepast op de waargenomen sterftetekansen in

³ Instituut van Actuarissen in België

het kader van individuele levensverzekeringen van het type leven (tabel F van de rapportering) omdat:

- deze een voldoende steekproefgrootte geven;
- voor deze verzekeringen de individuele keuzevrijheid speelt om al dan niet een contract te onderschrijven (en waarbij de antiselectie dus ten volle speelt).

Naar gelang het geslacht van de verzekerde gaf deze oefening een correctiefactor voor de antiselectie tussen de – 4 en -6 jaar.

2.3. Invulling prospectieve sterftetafels

Een prudente invulling van de prospectieve sterftetafels vereist dat een correcte en veilige invulling van de correctiefactor voor antiselectie gebruikt wordt. Hiervoor gaat men best uit van de correctie die bekomen werd op basis van de berekeningen van IA BE waar bovenop nog een veiligheidsmarge voorzien wordt.

Assuralia pleit er dan ook voor om in artikel 2 van het voorliggende Reglement van de FSMA te voorzien dat de sterftetafels, bedoeld in artikel 19,§1 van het uitvoeringsbesluit WAP en in artikel 3,§1 van het uitvoeringsbesluit WAPZ, de prospectieve sterftetafels zijn die vastgelegd zijn in de *working paper 18-09 "Prospectieve sterftequotienten per geslacht en uniseks"* van het Planbureau waarop een leeftijdscorrectie wordt toegepast. Deze leeftijdscorrectie moet, gelet op het voorgaande, minstens 5 jaar bedragen.

Bovenstaande formulering ligt in het verlengde van het vroegere CAP-advies nr. 24 dat in 2008 reeds uitgebracht werd over prospectieve sterftetafels.

2.4. Overgangperiode

In artikel 4 van het Reglement wordt een overgangperiode tot 31 december 2011 voorzien tijdens dewelke nog gewerkt kan worden met de huidige prospectieve sterftetafels MR/FR-5.

Aangezien het concept van de nieuwe tafels grondig verschilt van hetgeen tot op vandaag van toepassing is (sterftetekans per leeftijd en per geboortjaar, geen modelisatie via Makeham-wet) hebben de nieuwe prospectieve tafels een grondige informatica-aanpassing tot gevolg. Assuralia stelt dan ook voor om de nieuwe prospectieve sterftetafels in werking te laten treden minstens één jaar na de datum van publicatie van het Reglement in het Belgisch Staatsblad en op een eerste januari.

De verantwoordelijkheid voor de omzetting van kapitaal in rente volgens de betreffende prospectieve sterftetafels ligt hetzij bij de inrichter (in het geval van WAP-pensioenplannen), hetzij bij de pensioeninstelling (in het geval van WAPZ-plannen). Aangezien het voorliggende artikel 4 van het reglement verkeerdelijk laat uitschijnen dat de verantwoordelijkheid steeds bij de pensioeninstelling ligt, verkiest Assuralia om artikel 4 van het reglement als volgt aan te passen :

"In afwijking van artikel 2 en artikel 3 mag ~~mogen de pensioeninstellingen~~ tot 31 december ~~2011~~ 2012 voor de mannen de sterftetafel MR met een leeftijdscorrectie van -5 jaar en voor de vrouwen de sterftetafel FR met een leeftijdscorrectie van -5 jaar gebruikt worden".

2. Standpunt van het VBO

Rekening houdend met de conclusies van de heer Delfosse, deskundige van het Instituut van Actuarissen in België, die op 5 april 2011 werden toegelicht voor de Commissie:

- *Het gebruik van prospectieve sterftetafels is theoretisch gezien een algemeen aanvaarde verbetering, ook al is de praktische toepassing ervan aanzienlijk zwaarder;*
- *Het toepassen van een negatieve leeftijdscorrectie om rekening te houden met het effect van antiselectie, is een eenvoudige oplossing: de berekeningen tonen aan dat deze correctie tijdens de komende jaren en voor de meest voorkomende onderschrijvingsleeftijden, als onafhankelijk van de leeftijd kan worden beschouwd;*
- *De leeftijdscorrecties zouden moeten verschillen naargelang het type sterftetafel: voor de tafel 'Mannen', de tafel 'Vrouwen' en de 'Uniseks' tafel zouden zij respectievelijk -5/6 jaar, -3/4 jaar en -4/5 jaar moeten bedragen. De voorgestelde negatieve correctie van -3 jaar laat niet toe om de sterfte gedurende 10 jaar te neutraliseren voor de meest waarschijnlijke onderschrijvingsleeftijden;*
- *Een leeftijdscorrectie van -3 jaar zal leiden tot renten waarvan de overeenstemmende premie die door een verzekeraar zal worden aangerekend, hoger kan liggen dan het te vereffenen kapitaal. Het is immers te verwachten dat de verzekeringsondernemingen bij een volgende tariefaanpassing een enige premie zullen voorstellen die overeenstemt met de premie die zij zouden verkrijgen indien ze, om voor de hand liggende technische en prudentiële redenen, gebruik zouden maken van de prospectieve sterftetafels met een grotere leeftijdscorrectie⁴;*
- *Bovendien zouden de Belgische toezichthouders het verwijt dreigen te krijgen dat hun mededelingen niet altijd even coherent zijn:*
 - *aan de inrichters (werkgevers / sectoren) worden vrij lage technische voorwaarden opgelegd;*
 - *aan de verzekeraars en de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening worden strengere technische en prudentiële normen opgelegd;*
- *Het is ongetwijfeld vrij ironisch te moeten vaststellen dat de correctie van -5 jaar die voorheen op duidelijk verschillende gronden werd toegepast, toch grotendeels pertinent is gebleven;*

Rekening houdend met advies nr. 24 van de Commissie voor Aanvullende Pensioenen van 8 januari 2008 waarin zij voorstelt om de prospectieve sterftetafels toe te passen die gepubliceerd zijn door de CBFA (thans de FSMA):

- *"waarbij door de toepassing van een voldoende leeftijdscorrectie rekening wordt gehouden met het anti-selectie-effect en o.m. de andere effecten beschreven in punt 3 van dit advies;*
- *en waarbij daarenboven een voldoende prudentiële marge wordt voorzien";*

⁴ Wij verwijzen naar de fundamentele resultaten (inmiddels meer dan honderd jaar oud, Cramer en Lundberg, 1909) van de theorie van de individuele ruïne: het staat vast dat een verzekeringsonderneming die werkt zonder veiligheidsmarge afgestemd op de gemiddelde schadegevallen, geruïneerd zal worden, hoe groot haar oorspronkelijke reserves ook mogen zijn.

is het VBO de mening toegedaan dat het uiteindelijke voorstel van de FSMA om een correctie van -3^5 toe te passen om het effect van antiselectie op te vangen, moet worden aangevuld met een veiligheidsmarge van ten minste -2 , wat in totaal neerkomt op een minimumcorrectie van -5 .

Samenvattend stelt het VBO dat aan de inrichters (werkgevers of sectoren) geen sterftetafels mogen worden opgelegd met vrij lage technische voorwaarden die de pensioeninstellingen om prudentiële redenen niet kunnen waarborgen.

3. Standpunt van de vertegenwoordigers van de werknemers en de gepensioneerden

Bij de discussie over de leeftijdscorrectie die zou moeten worden toegepast is opgevallen dat het element "gezondheid" in feite overschat wordt als bepalende factor voor het maken van een keuze in het voordeel van de rente.

Immers, bij zowel de berekeningen die gedaan werden door de FSMA als door de onafhankelijke actuaris de heer Delfosse, werd er systematisch van uitgegaan dat de "goede gezondheid" van de betrokkene bepalend is voor de keuze om het kapitaal in een rente te doen omzetten.

Toch blijkt dit geen vanzelfsprekende veronderstelling te zijn. Tijdens de besprekingen in de CAP zelf werd er meermaals op gewezen dat het niet de "goede gezondheid" is die bepalend is. Veel meer bepalend zijn volgende factoren:

- 1) De gezinssituatie: de alleenstaande oudere - die geen directe erfgenamen heeft (echtgenote/echtgenoot; kinderen, kleinkinderen) - zal gemakkelijker kiezen voor een levenslange rente. Hij of zij is minder bevreesd dat bij een vroegtijdig overlijden het kapitaal verloren is.
- 2) Een tweede belangrijke reden waarom de betrokkene kiest voor een rente is het comfort. Een kapitaal moet beheerd worden en door een beurscrisis kan men heel veel geld verliezen. Anderzijds is een vaste maandelijksse rente gemakkelijk. Men kan ook niet te veel geld in één keer op doen.

Verder spelen ook andere factoren een rol:

- Fiscaliteit van de rente en het kapitaal. Dit speelt dan weer eerder in het voordeel van het kapitaal omdat dit laatste belast wordt bij uitkering. De fiscaliteit die op een rente weegt kan in de loop van de uitkering van de rente nog veranderen. Dat creëert onzekerheid.
- Tot slot zal een "slechte gezondheid" ook wel een rol spelen. Iemand die effectief niet gezond is, maar zelfs echt ziek, gaat zeker kiezen voor een kapitaal. Maar doordat in België de gewoonte bestaat om bijna in 95 % van de gevallen te kiezen voor een pensioenkapitaal, ook indien men gezond is, kan men in feite het effect van de antiselectie moeilijk begroten.

⁵ Aanvankelijk -2 maar de FSMA heeft dit cijfer vervolgens verbeterd en -3 voorgesteld: zie reactie van de FSMA op de presentatie van dhr. Delfosse.

Belangrijke gevolgtrekkingen:

- Is de vooropgestelde veronderstelling dat iemand die voor een rente kiest sowieso nog minstens 10 jaar leeft terecht? Men heeft geen statistische gegevens die dit aantonen.
- Als niet de gezondheidssituatie, maar eerder andere elementen, zoals de gezinssituatie en de fiscaliteit een rol spelen bij de keuze, dan kan de bedoelde 10 jaar eventueel ook korter zijn. Bijgevolg zou de door de FSMA voorgestelde leeftijdscorrectie van -3 jaar dan te hoog kunnen liggen.
- Er is dus een onzekerheid over minstens één van de premisses die een rol spelen bij de berekening van het effect van antiselectie.

Het blijft bovendien een eigenaardig gegeven dat daar waar men met de "gewone" sterftetafels MR/FR werkte, een correctie van -2 jaar voor antiselectie acceptabel was, men nu met prospectieve sterftetafels een hogere correctie van minstens -3 jaar zou moeten toepassen. In feite is het antiselectie risico niet gewijzigd doordat men met een ander type van sterftetafels gaat werken.

De bedoeling van de wetgever kan niet zijn dat de huidige praktijk van de sterftetafels MR/FR – 5 jaar, moet worden bestendigd. Meer nog, men gaat nu met de prospectieve sterftetafels een veel correcter zicht hebben op de mortaliteit van de bevolkingsgroep. Als deze nieuwe sterftetafels dus uitwijzen dat de huidige praktijk van MR/FR – 5 jaar in feite een overcorrectie inhoudt, kan het niet de bedoeling zijn deze overcorrectie in stand te houden door nu een grotere leeftijdscorrectie te gaan toepassen op de nieuwe prospectieve sterftetafels.

Het argument door de sector van de verzekeraars aangehaald dat de markt niet zal volgen en er geen producten aan de nieuwe voorwaarden (prospectieve sterftetafels met een leeftijdscorrectie van -3 jaar) op de markt zullen komen is wellicht voorbarig omdat de markt zich nog niet heeft kunnen vormen.

Door de lage vraag naar omzetting van kapitaal in rente, is er in feite ook maar weinig concurrentie op de markt, en dus blijven de prijzen of de voorwaarden van deze producten wellicht artificieel hoog. Door de vergrijzing, het vooruitzicht van nog lang te leven, en het feit dat er ook meer "alleenstaanden" zijn, die op pensioen zullen gaan, kan dit over een aantal jaar veranderen. Ook fiscaliteit is een doorslaggevende factor.

Het is gelet op het ontbreken van voldoende accurate gegevens quasi onmogelijk om de antiselectie te begroten en de voorgestelde cijfers zonder voorbehoud te aanvaarden.
